

Fågelsträcket vid Hults hamn våren 2001–2015

Text och naturfoto LARS-PETER JANSSON

Inledning

Mycket av det omfattande fågelsträck som passerar genom Vänern på våren är fåglar som är på väg från Västerhavet till Östersjön. Fåglarna tvärrar över de stora sjöarna istället för att flyga runt Sverige. Sträcket går i huvudsak från sydväst mot nordost, vilket innebär att många av de flyttande fåglarna så småningom hamnar i nordöstra hörnet av Vänern.

Detta fågelsträck har säkerligen pågått sedan urminnes tider, och har också studerats mera ingående på några platser längs Vänerkusten. Hammarö sydspets, Vänersborgsviken och Värmlandsnäs är de platser man i första hand tänker på. När det gäller de två förstnämnda är det främst höststräcket som varit aktuellt. På Värmlandsnäs finns omfattande sträckräkningar gjorda både vår och höst.

I Sällskapet för Naturskydds jubileumsskrift 1966–1975 finns en artikel med rubriken ”Flyttfåglar över Kristinehamnstrakten”. Det är Gösta Samuelsson som skrivit denna. Gösta var en inspirationskälla för mig när det gäller sträckande fåglar. Vi pratade då och då om sträcket över Vänern. Han berättade bland annat om de stora flockar med sjöorre som rastar ute på ”flaket” mellan Sibberön och Lakholmen. Han sådde utan tvekan ett sträckskådarfrö hos mig, den gode Gösta.

Nedan följer två citat hämtat ur Gösta Samuelssons artikel i ovannämnda jubileumsskrift.

”De många iakttagelser av sträckande fågel, och särskilt nordliga vadare, som gjorts sedan början av 30-talet, tyder på att en betydande del av dessa väljer en flyttningväg, som leder över Kristinehamnstrakten och Åråsviken. De småsjöar och sankmarker som finns kvar däremellan, rester av Störvänern, tjänar som rastplatser för sträckfågel liksom Visnums-Kilslandets och skärgårdsöarnas stränder.

Detta är tidigare känt, men en noggrannare undersökning vore mycket önskvärd vid någon lämplig plats i området. Varför inte Dyrön, sydspetsen i Visnums-Kil, eller en udde i kedjan över öar från Hjälmarsundet över Lakholmen, Furuholmarna mot Kils udde?”

”En majdag 1937 såg jag omkring 300 större pipare i snabb flykt mot norr

över Vålösundet och efter en båtfärd till Rörkollrorna en stund senare ytterligare ca 300 kustpipare, som rastade där tillsammans med några kustsnäppor.”

Till och från har det räknats sträck efter Vänerkusten i vår kommun. Det är främst vid Dyrön på hösten, men också vid Baggerud på våren. Från och med 2001 har mera regelbundna sträckräkningar bedrivits vid Hults hamn på våren. Under dessa 15 år har lokalen varit bra bemannad, med i genomsnitt 45 dagar per år, från mitten av mars till slutet av maj. Det är en sammanställning av dessa sträckräkningar som jag vill förmedla med denna artikel.

Utsikt mot sydväst från Hults hamn. Till vänster Lakhomen med den fina träfyren och till höger Enträ.

Hults hamn

I översiktsplan 2004 för Kristinehamns kommun, faktadelen, kan man läsa följande: ”Hemmanet Hult, i västra delen av byn Vike, nämns i handlingar första gången år 1550. Hults hamn blev i mitten av 1600-talet bihamn till Kristinehamns hamn.

År 1811 började Carl Fredrik Hammarhjelm, ägare till Krontorps bruk, att bygga Hults hamn. Han anlade körvägen från stora landsvägen Kristinehamn-Mariestad till Hult. Hults hamn förvandlades till en viktig utskeppningshamn för kringliggande järnbruk.

I mitten av 1800-talet arbetades för ytterligare utbyggnad och man försökte skapa intresse för en järnväg från Köping till Hult. Arbetet kom igång, men lades ner på grund av en bristande ekonomi. Banan drogs istället till Otterbäckens hamn. På 1830-talet startade diligenstrafik mellan Kristinehamn och Örebro. Denna passerade Hult, där det fanns ångbåtar som gick till både Göteborg och Stockholm.

Järnutscheppningen vid Hult upphörde troligen ca 1870. Bäckhammars Bruk anlätade dock hamnen fram till 1940, då all skeppsfart härifrån upphörde. Vid Hult låg ett båtbyggeri enligt de äldsta bekräftade uppgifterna från 1813. Varvet antas ha lagts ner 1859.”

Lite av historiens vingslag finns fortfarande kvar vid Hults hamn i form av en stenpir och en stor gjuten pir. I området ligger idag Equmeniakyrkan i Visnums sommarhem, med kiosk och servering, vilka är öppna under sommaren och vidare en badplats. Här finns också goda parkeringsmöjligheter.

Vägbeskrivning: Från Kristinehamn kör väg 26 mot Mariestad. Efter ca 3 km tag höger skyltat Hult 10. Framme vid Hult tag höger in på en grusväg, och efter ca 1 km parkera på p-plats vid sommarhemmet. Efter grusvägen förekommer permanentboenden och sommarstugor. Visa hänsyn och kör försiktigt!

Vårsträcket

Merparten av de sträckande fåglarna vid Hults hamn kommer oftast från sydväst till väst, och sträcker sedan vidare mot i första hand nordost. Ingen regel utan undantag; en del sträcker även mot öster och norr. Dykänder som vigg, bergand, ejder, alfågel, sjöorre och svärta går ofta ner utanför Hults hamn. De blir villrådiga när sjön tar slut, och de flyger ofta runt några varv innan de går ner och rastar. Detta gäller också lommar och doppingar, som kan rasta i stora antal. I skymningen kan man se flockar med t.ex. ejder som lyfter och flyger runt några varv, innan de sträcker mot nordost in över skogen.

Skall dagen utvecklas till en bra sträckdag, har vädret stor betydelse. Ligger det ett lågtryck med regn eller dimma över södra Väneren, blir det ofta inte så bra sträck vid Hults hamn. Uppehållsväder med svag nordostlig vind är det optimala. Lite motvind gör att fåglarna flyger lägre och är då lättare att se. I medvind flyger fåglarna oftast högre och det blir då svårare att se dem. Det gör att sträcksiffrorna kan variera en hel del år från år. Flera arter passerar under några dagar, som exempelvis myrspov. Det sker runt den 10 maj. Vid fel vindar ser vi sällan några myrspovar vid Hults hamn.

Sträcket kommer som regel igång i mars med sångsvanar, grågäss, kanadagäss, knipor och storskrakar för att nämna några arter. Den mest intensiva sträcktiden vid Hults hamn infaller från mitten av april till mitten av maj.

I april är sträcket igång på allvar. Då ökar antalet arter avsevärt. En av årets höjdpunkter är utan tvekan dagarna mellan den 15 och 22 april. Denna dag är vädret perfekt, klart, med lite svag nordostlig vind. Redan innan soluppgången ses den första flocken komma insträckande. Flocken upptäcks i

sydväst, ner mot Lakholmens fyr. Det är ett böljande band på himlen. Fåg- larna har kurs mot nordost. Efter en stund, när de kommer närmare, hörs deras underbara läte. Det är storspovar! Vissa dagar kan storspovssträcket vara magnifikt. Det kan passera 700–800 storspovar på en dag om väderbe- tingelserna är goda.

Det händer att en del av de storspovar som passerar vid Hults hamn, senare på dagen, kan ses rasta på strandängarna nedanför Östervik i inre delen av Varnumsviken. Detta är en mycket bra rastlokal för storspov.

En av vårens höjdpunkter vid Hults hamn – sträckande storspovar.

En annan stark upplevelse är sträcket av ejder. Andra halvan av april är den bästa tiden, även om ejdersträcket kan hålla på en bit in i maj. Hanarna, gudingarna som de kallas, lyser vackert vita i solskenet och kan bestämmas på långt håll.

Maj är en intressant sträckmånad. Nu börjar tärnsträcket på allvar. Först kommer fisktärnorna i början av månaden och någon vecka senare silvertärnorna och dvärgmåsarna. Detta är också den bästa tiden att se bergand, alfågel och svärta. Sjöorrarna har oftast sin sträcktopp i månadsskiftet april/maj. Omkring den 10 maj, eller några dagar senare, är det tid för myrspovarna. I slutet av månaden går solen upp tidigt, men orkar man vara på plats i ottan, kan man bli belönad med fina observationer. Vid denna tid kan det dyka upp prutgås, kustpipare, kustsnäppa, bredstjärtad labb och fjälllabb. Har man tur kanske det ligger någon vitnäbbad islom och rastar utanför Hults hamn.

Detaljredovisning av vårsträcket

Nedan följer en sammanställning i tabellform av vårsträcket vid Hults hamn 2001–2015. Redovisningen är indelad i artgrupper. Siffrorna anger det totala antalet sträckande fåglar för varje art och år. Sammanställningen bygger på observationer inrapporterade till Artportalen, där mina egna observationer ingår.

Tabell 1. Sträckande svanar och gäss vid Hults hamn våren 2001–2015.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Knölsvan	4	13	26	16	2	6	42	20	23	26	12	30	10	15	4
M. sångsvan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	1	1
Sångsvan	24	58	119	66	88	135	271	204	405	664	188	591	1578	428	530
Sädgås	8	53	9	11	27	6	16	9	112	133	191	184	81	100	156
Spetsbergsgås	-	-	1	2	-	-	-	1	-	4	22	21	15	26	1
Bläsgås	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2	-	3	3
Grågås	21	19	100	178	143	131	398	177	476	541	159	591	524	238	718
Kanadagås	148	45	70	130	44	104	306	126	255	530	136	337	675	148	134
Vitkindad gås	15	8	3	-	1	4	-	16	1	13	13	49	21	79	46
Prutgås	-	1	1	-	-	1	21	241	-	-	9	2	13	1	-
Gravand	-	1	4	6	1	5	-	3	5	1	-	-	2	4	-

Sångsvanar.

Vitkindade gäss.

Tabell 2. Sträckande änder, skrakar, lommar och doppingar vid Hults hamn våren 2001–2015.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bläsand	32	47	196	138	139	66	83	108	126	40	76	53	48	30	45
Snatterand	-	1	-	-	-	2	2	-	2	2	4	2	7	2	6
Kricka	81	69	136	190	85	72	83	170	99	31	83	148	18	83	71
Gräsand	36	40	71	54	41	32	104	40	115	35	28	107	47	60	84
Ärta	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	2	-	-	-	-
Skedand	6	2	12	11	4	9	2	5	7	3	24	15	2	3	2
Brunand	-	3	1	-	-	-	-	2	1	1	-	3	-	-	1
Vigg	66	63	53	196	92	187	67	136	137	184	238	196	153	365	242
Bergand	9	13	5	2	15	3	25	1	7	8	5	9	16	10	10
Ejder	150	235	673	567	242	345	112	313	340	327	83	381	213	202	310
Alfågel	2	42	16	44	58	9	11	76	24	1	13	12	23	18	10
Sjööorre	595	1085	1240	1382	458	535	382	1650	676	847	547	667	783	2632	1677
Svärta	79	219	222	544	164	131	44	360	129	319	110	102	182	187	188
Knipa	69	219	194	514	424	390	608	440	539	406	308	618	272	556	748
Salskrake	3	2	8	16	4	13	11	1	10	12	4	9	3	5	3
Småskrake	137	104	153	585	268	330	471	307	436	360	366	484	230	563	502

Tabell 2. Fortsättning.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Storskrake	40	47	189	303	141	269	557	669	428	435	302	619	268	408	590
Smälom	48	126	35	91	89	48	38	98	199	122	66	149	105	187	145
Storlom	107	149	54	126	102	197	97	161	195	270	168	169	242	175	232
Små-/storlom	15	10	12	94	19	24	12	6	10	15	11	9	7	65	22
Vitn. islom	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Obest. islom	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Skäggdopping	15	26	28	66	142	299	177	33	271	376	13	155	109	40	165
Gråhakedopp.	-	7	56	16	30	9	3	2	5	1	1	7	8	9	6
Svarth.dopp.	10	-	1	4	8	8	1	2	4	4	-	11	5	3	3

Ejder – en juvel bland sträckande änder på våren vid Hults hamn.

Tabell 3. Sträckande gråhäger och rovfåglar vid Hults hamn våren 2001–2015.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gråhäger	4	6	14	17	17	20	49	46	36	13	9	43	14	25	35
Bivråk	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Havsörn *	-	-	-	3	2	1	2	-	-	2	1	7	2	2	-
Brun kärrhök	2	1	3	15	9	2	9	9	20	19	22	27	18	12	16
Blå kärrhök	2	-	1	2	6	4	2	3	1	3	4	6	-	6	13
Duvhök	-	-	1	1	1	1	1	3	-	1	-	4	1	-	2
Sparvhök	-	3	6	5	9	1	7	6	5	6	8	27	13	8	39
Ormvråk	1	-	9	-	5	1	3	3	2	7	7	22	6	10	18
Fjällvråk	-	1	-	-	4	2	-	2	-	1	5	6	7	2	4
Fiskgjuse	7	4	13	10	5	5	11	4	14	9	11	18	11	14	26
Tornfalk	1	1	5	4	1	1	3	6	7	7	6	19	9	32	41
Stenfalk	1	3	3	4	4	4	7	4	2	5	1	14	6	6	10
Lärfalk	5	8	1	3	7	1	3	6	11	11	2	5	4	10	9
Pilgrimsfalk	-	-	-	-	4	-	2	1	-	2	-	2	1	2	4

* Siffrorna för havsörn är mycket preliminära. Det rör sig en hel del havsörnar i området, varför det ibland kan vara svårt att bedöma hur många av dessa som sträcker.

Sträckande sparvhök vid Hults hamn.

Sträckräkning vid Hults hamn i april 2015.
Från vänster: Bo Fredriksen, Torbjörn Mossberg och Lars-Peter Jansson.
Foto: Anders Hansson.

Tabell 4. Sträckande vadare, labbar, måsar och tärnor vid Hults hamn våren 2001–2015.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Trana	155	14	26	64	11	23	146	103	50	42	163	380	598	176	849
Strandskata	50	48	13	29	13	59	42	34	200	116	40	64	183	94	10
M. strandpip.	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-
S. strandpip.	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	-	4	46	-	-
Ljungpipare	-	-	-	15	3	1	3	-	-	1	52	1	9	390	24
Kustpipare	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	280	179	-	-
Tofsvipa	6	10	2	28	9	20	175	51	282	124	66	148	87	57	57
Kustsnäppa	-	-	1	-	-	-	-	50	-	-	-	83	5	-	-
Mosnäppa	-	-	1	-	-	-	-	-	3	3	-	-	6	-	4
Kärnsnäppa	4	-	-	9	-	-	-	-	29	1	1	-	1	-	7
Brushane	-	33	7	8	-	-	-	15	2	-	-	-	-	12	2
Myrspov	279	1375	33	46	-	1	-	58	708	30	512	-	155	40	136
Småspov	20	19	95	389	2	72	-	387	88	159	14	9	16	778	60
Storspov	32	107	1137	398	822	232	317	670	1486	548	998	971	695	1512	1038
Svartsnäppa	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	6	-
Rödbena	-	1	4	3	-	3	1	6	4	3	2	-	1	3	2
Gluttsnäppa	1	10	7	7	-	10	-	20	1	7	13	31	13	72	47
Skogssnäppa	1	1	1	1	1	-	5	1	4	7	13	6	5	1	5
Grönbena	-	1	-	-	-	-	-	9	-	-	-	46	1	3	-
Drillsnäppa	3	5	-	13	-	29	7	12	31	20	4	2	2	138	4
Roskarl	1	-	-	-	-	14	-	-	1	-	-	-	6	-	-
Bredstj. labb	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kustlabb	2	7	12	14	10	14	3	12	7	9	9	19	8	12	17
Fjälllabb	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-

Fisktärna har sin sträcktopp första halvan av maj vid Hults hamn.

Strandskata – årlig sträckfågel vid Hults hamn.

Tabell 4. Fortsättning.

Art	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Öbest. labb	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-
Dvärgmåså	-	-	-	102	-	-	2	20	24	7	1	66	10	34	11
Skrattmåså	894	2136	2527	5260	1540	1966	7648	3713	5120	5728	3407	5943	2455	4083	5182
Fiskmåså	205	350	620	963	373	485	2550	622	660	1105	556	849	392	557	743
Silltrut	3	2	-	2	-	1	-	1	3	1	1	2	2	1	3
Fisktärna	326	577	168	300	56	798	88	1814	1187	2711	505	495	297	1338	637
Silvertärna	-	64	-	554	-	41	-	170	450	21	18	2162	13	65	42
Fisk-/silvert.	-	720	29	2631	976	-	-	-	360	430	234	-	2657	3642	639
Svarttärna	-	8	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	4	1	-

Ovanliga sträckfåglar

Som framgår av tabellerna ovan har inga sträckande tättingar tagits med. Tättingsträcket vid Hults hamn är inte av sådan omfattning att en redovisning är motiverad. En del sträckande tättingar är ändå värda att nämna, som t.ex. trädlärka, rödstrupig piplärka, skärpiplärka, försärla, lappsparv och snösparv.

Det sträcker även en del mindre vanliga arter vid Hults hamn. Några av dessa finns med i tabellerna ovan. Andra har setts så sporadiskt att de redovisas separat nedan. Fyndåret/åren anges inom parentes.

Tabell 5. Sporadiskt observerade sträckfåglar vid Hults hamn våren 2001–2015.

Praktejder (2005)	Kungsörn (2015)	Skräntärna (2012, 2013)
Brun glada (2014)	Aftonfalk (2010)	Sillgrissla (2005, 2008)
Röd glada (2015)	Rödspov (2013)	Jorduggla (2005, 2008, 2012, 2014, 2015)
Ängshök (2004, 2012)	Vittrut (2007)	Kungsfiskare (2001, 2007)
		Berglärka (2010)

Höststräcket

Mängden fåglar av skilda arter är inte alls så påtaglig på hösten som på våren vid Hults hamn. Men blåser det friska till hårda vindar under några dagar, gärna från sydväst, är lokalen definitivt värd ett besök. Finns det då intressanta arter i Vätern, är det stor chans att dessa så småningom hamnar i nordöstra delen av sjön.

Den 10 december 2011 sträckte en stormfågel in i viken mellan Hult och Revsand. Den låg sedan i viken och såg riktigt medtagen ut. Märkligt nog sågs en stormfågel samma datum 2015! Den kom insträckande och fortsatte förmodligen in över Hultslätten.

Under två dagar, den 6 och 7 december 2011, uppehöll sig en ismåsa vid Hults hamn. Det var en ungfågel, som hade kommit på villovägar i den hårda

vinden. Samma vecka, den 11 december, sågs minst 20 tretåiga måsar i viken mellan Hult och Revsand. Flera av fåglarna var i dålig kondition.

Bredstjärtad labb och fjällabb ses också ibland i samband med gynnsamma vindar. Den 11 december 2011 sågs en bredstjärtad labb och den 26 och 27 oktober 2014 två exemplar. Den 5 september 2012 uppehöll sig minst fem fjällabbar i området utanför Hults hamn. De hade även sällskap av några kustlabbar. Den 13 september 2011 sträckte en storlabb förbi. De flesta labbar som ses vid Hults hamn på hösten är ungfåglar. Sillgrissla, tordmule och alkekung är andra arter som ”blåser in” i denna del av Vänern.

Det förekommer att sträckande vadare kan ses på hösten. De gånger jag sett kustpipare, ljungpipare, myrspov och kärrensäppor, har vädret varit klart och vinden ganska frisk från sydväst. Detta har för det mesta varit i slutet av juli.

En av de ca 20 tretåiga måsarna vid Hults hamn den 11 december 2011.

Ismås. Hults hamn den 7 december 2011.

Tack

Till sist vill jag tacka alla fågelskådare som använder sig av Artportalen för att rapportera sina observationer. Dessa rapporter har varit till stor hjälp för mig, när jag gjort denna sammanställning över vårsträcket vid Hults hamn. Jag vill också tacka för den gästfrihet som Equmeniakyrkan i Visnum visar oss fågelskådare. Det uppskattar vi. Ett stort tack även till Anders Hansson för lånet av bilden på de tre fågelskådarna.

Litteratur

Kristinehamns Kommun. 2006. *Kristinehamns Kommun. Översiktsplan 2004 – Faktadel*. Samuelsson, G. 1978. Flyttfåglar över Kristinehamnstrakten. I: *Sällskapet för Naturskydd Kristinehamn 1966–1975*, pp. 102–105. Kristinehamn.

Övrig källa

Artportalen. Rapportsystem för växter, djur och svampar.
<http://www.artportalen.se/birds>. Hämtat 16 december 2015.